

Tukea ja pureskeltavaa rajojen ylittäjille

MIKKELI, HEIKKI & JUSSI PAKKASVIRTA (2007). *Tieteiden välissä? Johdatus monitieteisyyteen, tieteidenvälisyyteen ja poikkitieteisyyteen*. 211 s. WSOY, Helsinki.

Monitieteisyys, tieteidenvälisyys ja poikkitieteisyys ovat nousset tutkimustyön iskusanoiniksi, mutta mistä niissä itse asiassa on kysymys? Miten tieteiden välejä koluava voi helpottaa etenemistään tilanteessa, jossa akateemisen maailman toiminta nojautuu vielä pääosin perinteiseen oppialajakoon?

Heikki Mikkelin ja Jussi Pakkasvirran kirja on kädenojennus kaikille tieteiden välissä seikkaileville perustutkinto-opiskelijoille, opettajille ja tutkijoille. Suomenkielisenä yleisesityksenä teos on ensimmäinen laatuaan. Tarkoituksena on evästä tieteidenvälisen kulttuurin-, yhteiskunta- ja aluetutkimuksen ymmärtämiseen. Kirjoittajat keskittyvät tarkastelussaan humanistisiin ja yhteiskunnallisiin oppiaineisiin, koska ne ovat heille tutuimpia. Mikkelin eurooppalaisten kulttuurien ja alueiden tutkimuksen yliopistonlehtori ja Pakkasvirta nykyisin Latinalaisen Amerikan tutkimuksen yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa. Luin kirjaa hieman eri viistosta, luonnontieteiden perinteistä aluetieteilijäksi yhteiskunnallistuneen sekatutkijan ja jatko-opiskelijan silmin.

Johdatuksena on katsaus monitieteisyyden juuriin. Tiedon muotojen, akateemisten heimokulttuurien ja tieteiden ykseyden ja eriytymisen tarkastelusta edetään yliopistolaitoksen muutoksiin viime vuosikymmeninä. Toinen luku esittelee käsitteitä ja nykyistä tieteidenvälisestä todellisuudesta etuineen ja karikkeineen. Kolmanneksi tarkastellaan seitsemää esimerkkiä yhteiskuntatieteellisistä ja humanistisista tieteidenvälisistä oppiaineista. Neljäs luku tarjoaa käytännön apuneuvoja opetus- ja tutkimustyöhön sekä esittelee tapaustutkimuksia. Lopetuksiksi on kiteytetty tieteidenvälisyyden seitsemän kuolemansyntiä ja viisi teesiä, joiden avulla ”tieteiden välissä harhaileva voi toivottavasti jatkossa katsoa realistisemmin tulevaisuuteen” (s. 10).

Monitieteisyyttä, tieteidenvälisyyttä ja poikkitieteisyyttä avataan käsiteluvussa havainnollistuksin ja vertauskuvin, ensin yleisesti ja sitten instituutioiden näkökulmasta. Käsitelletteikössä turhautunut ilahtuu ensinnäkin nimen saamisesta koko touhulle: tieteidenvälisyyttä sopii käyttää eri alojen yhteistyötä yleisesti kuvaavana kattokäsitteenä. Akateemisten rajanylitysten tulkintaan tarjotaan käyttökelpoisia ajatusmalleja. Tähtääkö yhteistyömme tieteidenväliseen kakkuun, vai otetaanko kevyempi monitieteinen salaatti? Onko näköpiirissä tulevaisuuspolkuja rihmastona vai rajautuvatko reittivaihtoehdot oppialojen hierarkkiseen oksistoon? Kirjan muut luvut antavat käsitteisiin edelleen uusia tarttumakulmia. Portugalilaisoivalluksessa tieteidenvälisyydestä ”suvaitsevaisena, demokraattisena ja innostavana oppimiskulttuurina, jossa eri osapuolet ovat valmiita muuttamaan omia tutkimuksen tekemisen tapojaan” (s. 143) on aineesta visioksikin.

Tieteidenvälisinä oppiaineina esitellään Suomessa harjoitettavia humanistis-yhteiskuntatieteellisiä opintokokonaisuuksia, joista osa on kehittymässä omaksi tieteenalaksi. Aluetutkimuksen haarat, kuten Latinalaisen Amerikan tutkimus, ovat rajautuneet alueellisesti. Kehitysmatutkimus, kulttuurintutkimus, naistutkimus, terveystutkimus, tieteentutkimus ja ympäristötutkimus ovat syntyneet teema- tai ongelmalähtöisesti. Opintokokonaisuuksien muotoutumisen historiaa käsitellään laajasti, tieteidenvälisyyden punaista lankaa hukkaamatta. Oppiainekokoelma antaa kuvaa tieteen raja-aitojen elävyydestä ja niiden ylittämisen erityispiirteistä. Luonnontieteilijää hieman painaa, että luonnontieteet näyttäytyvät vain pienessä sivuosassa, lähinnä ympäristötutkimukseen kuuluvan ympäristöhistorian kautta. Joukkoon sopisi myös kaupunkitutkimus ja siihen kuuluva kaupunkiekologian, sosiologian ja ympäristöpsykologian yhteistyö. Toivottavasti yleistuksen humanistis-yhteiskunnallisuus ei johdata ajattelemaan, että tieteidenvälinen toiminta olisi jotenkin suotavampaa humanistis-yhteiskunnallisille aloille kuin niiden ja luonnontieteiden kesken.

Luku tieteidenvälisestä tutkimuksesta ja opetuksesta onnistuu kiitettävästi tavoitteessaan tarjota konkreettisia apuvälineitä. Esimerkiksi eri alojen edustajien yhteisen kielen kehittämiseen vaikuttavien tekijöiden erittely voi auttaa huomaamaan, miten omia työtapoja voisi muuttaa yhteisymmärrystä paremmin edistäväksi. Opettajat saavat vinkkejä muun muassa opetustilanteiden organisointiin ja tutkijat tieteidenvälisen otteen sovittamiseen tutkimusentekonsa vaiheisiin. Opiskelija hyötyy ehkä eniten tieteidenvälisyyden käyttökelpoisuutta havainnollistavista, nationalismia ja aatehistoriaa käsittelevistä tapaustutkimuksista. Itse opiskelun näkökulma on vain vähän esillä. Väitöskirjanteosta todetaan, että pätevän ohjauksen saaminen voi olla vaikeaa muun muassa suorituspisteiden jaon rajoitteiden vuoksi. (Jatko-)opiskelijan olisi kiinnostavaa lukea lisäksi esimerkiksi monitieteisten ohjaustiimien yhteistyökäytännöistä ja siitä, miten opinnäytetöillä on vaikutettu tieteidenvälisen työn myöhempiin edellytyksiin.

Muutamassa kohdassa Mikkeli ja Pakkasvirta kirjoittavat siitä, että tieteidenvälisyyden vakavasti ottamiseksi

pitäisi uudistaa tiedemaailman organisaatorakenteita. Lukijaa kuitenkin ohjataan miettimään omaa selviytymistään ja uralla etenemistään, ei niinkään tieteidenvälisyyden edellytysten kehittämistä laajemmin. Vaikkapa tieteidenvälisyyden teesit ovat toki arkisuudessaan osuvia: ilahdu eri tavalla ajattelevista henkilöistä, älä juutu tutun kahvihuoneen sohvaan, tunne traditiot jotta tunnistat, mikä on uutta! Kirjasta löytyy myös reippaita, perusteltuja uudistusajatuksia, kuten organisoinnin muuttaminen lähestymistapoihin perustuvaksi oppituolien sijaan ja opettajien kierrättäminen eri laitoksilla. Kirja tarjoaakin runsaasti ainesta tieteiden välillä kulkijoiden itse puhekseltavaksi. Taitavasti kirjoitettu kokonaisuus sai minut palaamaan kirjan sivuille innostuneena uudestaan. Suosittelem teokseen tarttumista kaikille, jotka jotenkin ovat tekemisissä tieteidenvälisyyden kanssa, ja hyväksi ajatusten haastajaksi muillekin.

MAIJA SIPILÄ
*Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*